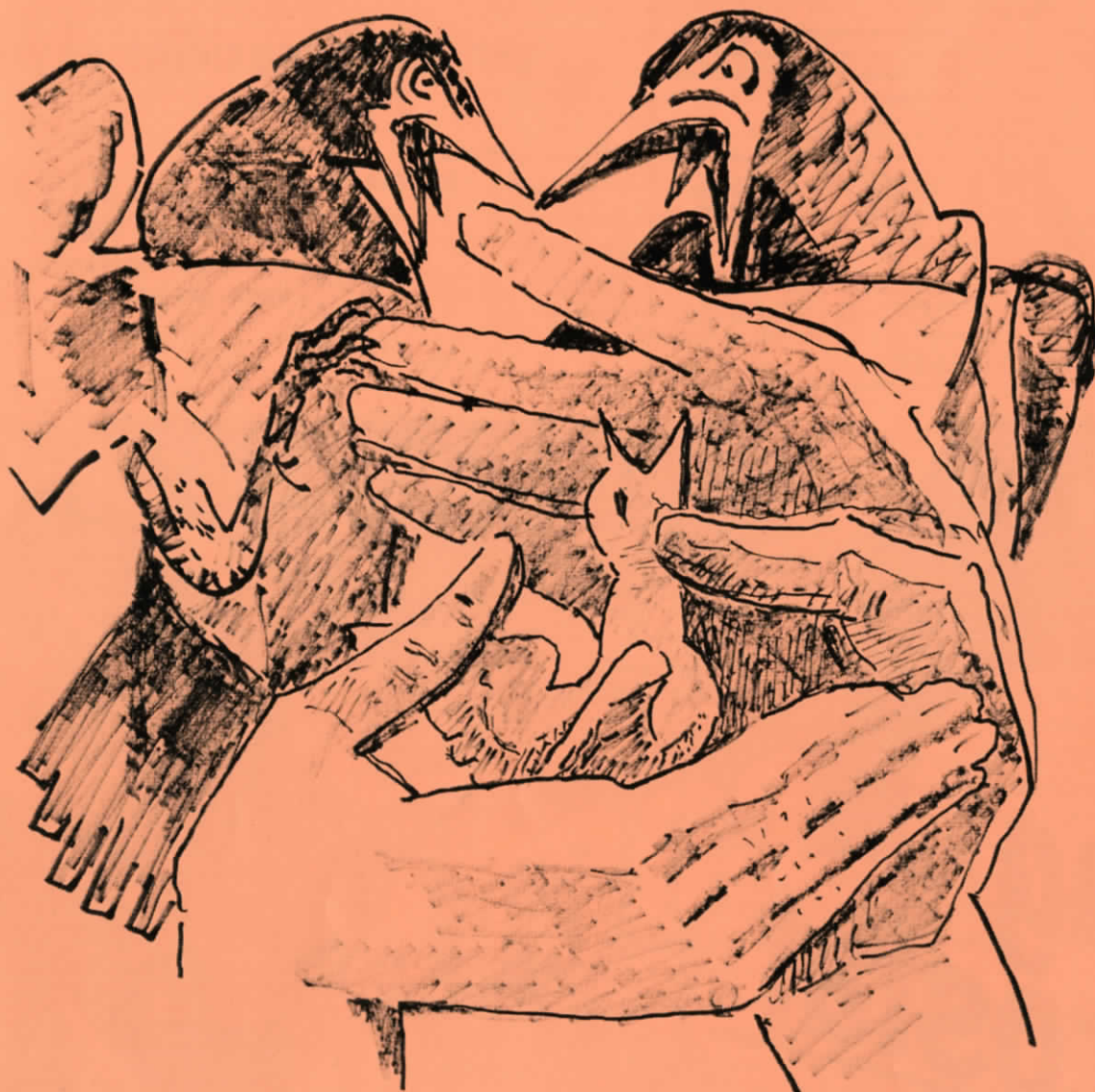

ISSN 0004-6094

astra

6-7 1974

SFPs nya ordförande
En roman växer fram
Sommarfesten
Konst av kork och fiskebragder
Kåseritävling

Hur gammal Äiti var kunde ingen gissa. Tandlös och hålkindad, med hucket på ryssgummevis var hon tidlös. I sin ungdom hade hon varit lång, men tegelbördorna på byggena hade dragit henne åt samma håll varifrån hon vuxit upp. Händerna hängde långt neråt knäna. Fötterna var platta ankaren. Axlarna ett knotigt ok...

Barbara Winckelmann berättar

Hur en roman växer fram

Fil. dr Hans O. Granlid skriver i sin bok: "Då som nu. Historiska romaner i översikt och analys," ungefär följande: "Den historiskt intresserade författarens situation är svår, han måste ha kunskap och data, han skall behärska ett faktaladdat förlopp. Men därefter skall han också leva sig in i, tolka och omvandla en tillvaro som är utanför hans egen och läsarens personliga upplevelser."

Det här tycker jag är en god definition, som på några rader klagör den speciella fordran som ställs på en "historiskt" skrivande författare, nämligen att han förutom allt det övriga även måste kunna fungera som tolk för en svunnen tid.

I mina förberedelser till en ny bok ingår därför också som ett viktigt element just detta att försöka leva mig in i den tidens sätt att se, tala och tänka, som jag bestämt mig för att skildra.

Den här inlevelsen kan man tillägna sig på många olika sätt: Genom att läsa brev från ifrågasvarande tid - om sådana finns, gå igenom tidningar, rättsprotokoll, samtida skildringar och som

sämsta utväg beskrivningar i andra hand. Det sistnämnda som är en nödfallsåtgärd, då det sällan är tillrådligt att begagna sig av tidigare tillrättalagt material.

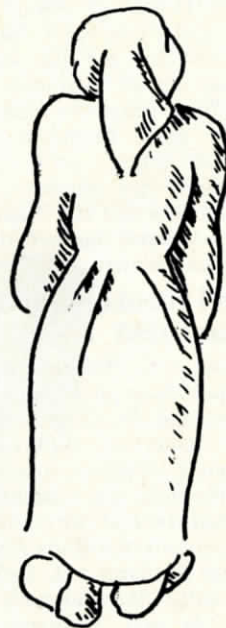
Som utgångspunkt för min senaste roman "Mer än älska" hade jag t.ex. ett hundratal brev mellan löjtnant F. W. von Wendt och hans hustru Fanny skrivna före, under och efter den så kallade "turkiska kampanjen" 1877-78. Brevet är ytterst personliga och kunde som sådana inte publiceras. Men på basen av dem gjorde jag upp en stomme som låter så här:

"Willus Stenfeldt och Anna flyttar år 1875 in i gardeskaserne med pigan Marjaliisa. 1876 får Anna en son. Marjaliisas mor blir amma. Tjänarnas liv och miljö följs parallellt. Rysk turkiska kriget bryter ut -77. I sept. sänds bataljonen till fronten. Två månader senare får Anna och Marjaliisa var sin son. Anna isoleras av kasernfruarna på grund av sin negativa inställning till kriget. De blandar sig också i hennes interna problem. Willus kalfaktor dör i tyfus. Själv klarar han kriget, men får senare tyfus.

Gardesbataljonen kommer hem. Välkomstfesterna avslutar boken."

Det här verkar torrt så det förslår, utan dramatisk stegring och nerv. Men det är ju bara menat som ett benrangel vilket småningom skall bekläs med kött och blod, förses med hjärna, hjärta och helst även eget liv.

Och det är nu det roliga börjar. Då jag vandrar i väg till biblio-

tek, arkiv och museer för att skaffa fantasin den rätta tidsatmosfären att leka med understödd av de fakta jag lyckas leta reda på. Arbetet – eller nöjet hur man nu vill kalla det, är spännande. Under den här tiden känner jag mig mest av allt som en passionerad sportfiskare – och uppträder väl också som en sådan. Jag svänger mitt spö, låter lina och krok löpa ut betad med frågor av de mest olika slag:

Hur livet i gardeskasernen gestaltade sig?

Miljön i Helsingfors

Den fattiga befolkningens villkor?

Hur tyfus yttrar sig?

Rysk-turkiska kriget?

o.s.v.

Kanske för att hon var så kort tycktes allt sträva uppåt på henne, ända från de energiska tåhättorna till den blonda hårkaluften, som hon inte ens om morgnarna fick slätslickad. Förresten stretade hela ansiktet i höjden. Näsan var en redig upp-näsa, läpparna putade och hakan följde efter. Ögonbrynen gjorde ansatser att klättra upp i pannan. Hon bar huvudet högt, körde det framåt uppåt. Det var inte värt att ställa sig i vägen för henne. . .

På alla mina frågor kommer jag inte att få svar. Men i stället upptäcker jag annat som jag inte drömt om att man kunde ta reda på. Det finns dagar då ingenting nappar på kroken och man går hem och undrar varför man börjat ägna sig åt nånting så dumt som att skriva historiska romaner. Andra dagar fastnar småfisk på spöet, ett par abborrar, kanske en liten gädda. I alla fall någonting som man kan ha användning för.

Men någongång, just så ofta att spänningen hålls uppe, blir det stornapp. En silverlax hugger till – man vevar in en fullträff; hittar en skildring med rätt doft och atmosfär, med genuina uttryck, med tidens sätt att se:

Ett "reportage" från Helsingfors första tvättinrättning för allmänt bruk. Huset står kvar än i dag. Där fick herrskapet hyra en tvättdag för pigorna så att de under vår- och höstbyket slapp stå på knä på klappbryggorna, sköja kläder i isvattnet, knuffa tunga skottkärror backe upp och

Bred om axlar och bröstorg, kunde gripa med handen över ett tupplock och trampa upp chausséer i nysnön. Pannan var bred och näsvingarna drog sig mot öronen. Hela grötsleven rymdes i munnen och hakan höll för nävrätten. Hårluggen hängde lång i ögonen och ännu längre i nacken, men med skäget var det klent. . .

ner, hänga styvfrusna plagg med valna händer. I tvättinrättningen fanns ångbad och kokgrytor, sköljkar dit det klara vattnet från sundet nedanom Brobergen pumpades upp – och bäst av allt, på härden brann elden hela dagen och där stod kaffepettrarna i rad.

Eller beskrivningen över Tölö Sockerbruk där arbetarna slet 14 timmar i dygnet halvnakna i den tropiska glöden. Vägen till fattigkvarteren i Sörnäs var lång och kölden blixtrade som knytnävsslag mellan ögonen – efter hettan i bruket.

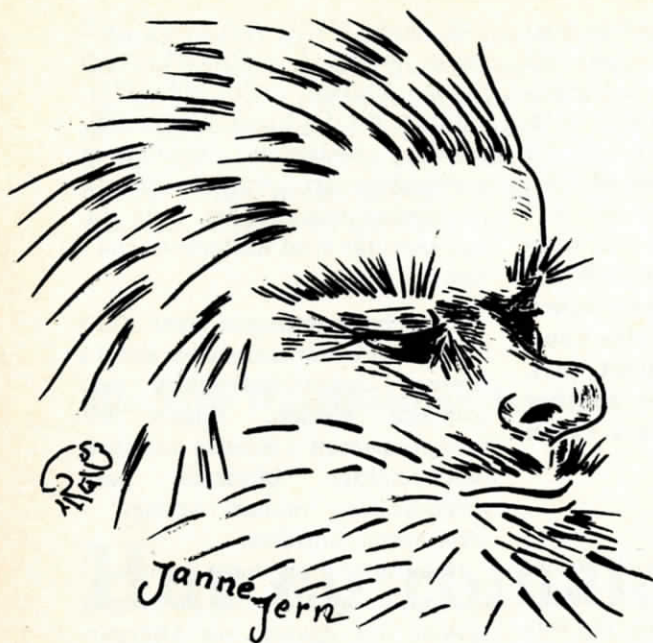
Helsingfors en tidig söndag i slutet av maj. Man står på bergen sydost om Alkärr, ser Djurgårdens lönnar och ekar, kvarnvingarnas korsilhuetter på klipporna i Berghäll, kala masttoppar bakom Kronohagens takgrytter. . .

När jag efter ett sådant fiskafänge beger mig hem, stänger dörren efter mig till nord Europas vackraste bibliotek och står där på toppen av Unionsgatans backe, är det inte lätt att veta vilket århundrade som råder.

Klockan är halv åtta, snön tornar sig i höga vallar, uppskottade efter senaste storm. I trefaldighetskyrkans fönster lyser ljus. Är det speglade gatulyktor eller kanske gudstjänst därinne? Den låga gula klinikens fönster är mörka, bara i ett brinner en lampa bakom en röd gardin. Långt bort ifrån hörs trafiken. Som ett brus från öppna havet i sydväst. Men närmare ljuder bjällerklang. Kanske fru Karamsin som åker mot tullen och villa Hagasund i sin trojka eller Ehrenström med betjänt på hundsvotten, klädd i praktfull livré i ljusblått och silver. . .

Under det jag arbetar så här och söker få fatt i känslan för atmosfären och så mycket fakta som möjligt om den tid jag skall skildra, fantiserar jag jämsides fram människorna och karaktärerna. Till en del rör det sig om personer som tidigare levat och de åsamkar inget större omak.

forts. på följande sida

Skägget och håret växte ut på samma igelkottsborstiga sätt. På skulten strävade det uppåt, på hakan neråt. Hade man vänt hela karlen upp och ner hade säkert ingen skillnad förmärkts...

Han var skäggig och strävtöyig. Överläppen putade efter flaskan och från ögonspringorna rann vasslan. Pannan bucklade sig ner över näsroten. Ögonbrynen slokade.

Som ung hade han varit orrtuppsgrann, gått och spretat för hönorna. Blanksvart i håret och med skrattkråkspark kring ögonen. Nu luktade han surdrank. Kläderna hade vuxit fast i skinnet. Snarhäftig var han... fylleargsint...

Jag känner dem väl genom brev och hörsägen, har fotografier, porträtt.

Mina fantasifigurer förorsakar mig däremot större bekymmer - än om det kanske är roligare att skapa egna karaktärer. Och medan jag arbetar med allt annat kryper deras personligheter småningom fram. I början ändrar de väsenart och utseende, är än si än så. Men undan för undan tar bilden form och då jag kommit så långt ritar jag ner figurerna i olika skisser och skriver små karaktäristiker som fylls ut efter hand.

Skisserna är inga konstverk, är

inte heller menade att vara det, utan fungerar enbart som understöd för minnet.

Den av de fantiserade personerna i "Mer än älska" jag tycker mest om är "Åiti" och jag försökte också lägga in den kärleken i min skildring av henne - en kärlek som jag tyvärr kanske inte helt lyckats förmedla. Också "Isä" har jag blivit bekant med på ett särskilt sätt - tycker om, som man tycker om gubbarna i hamnen, blygt och på avstånd, med en rädsla och ett medlidande som gör en generad och kommer en att skämmas.

Marjaliisa, Esa, Janne - inte

såg de så ut i "verkligheten", inte alls. Men hur jag än försöker kan jag inte rita dem så att likheten kommer fram. Teckningarna är och förblir ett minnesstöd, ingenting annat.

Ungefär så här arbetar jag med personerna och atmosfären, vilket i och för sig bara är en liten del av alla förberedelserna. Skulle jag fortsätta, berätta om allt annat bleve det väl en bok om en bok. Men att projekterandet är roligt, det försäkrar jag. Kanske till och med nöjsammare än skrivandet vilket tyvärr har en del negativa aspekter vid sidan om.